

Факти доводять, що говорити про вибір Україною певної стабільної моделі корпоративного управління і корпоративних відносин завчасно. Процеси корпоративної інтеграції в Україні здебільшого тільки зароджуються або мають латентний, прихований характер, зумовлений незавершеністю приватизації в багатьох галузях, яким властива тенденція до формування інтегрованих утворень. Вірогідно, в Україні формується проміжна модель, яка являє собою суміш європейської і північноамериканської.

Для вітчизняної практики має значення дослідження зарубіжного досвіду створення корпорацій в аграрному секторі. На початку 60-х років минулого століття у США була створена Організація міжнародного кооперативного розвитку в сільському господарстві, завдяки зусиллям якої у багатьох країнах світу здійснені проекти розбудови і зміцнення кооперативних організацій, що знаходяться у власності сільськогосподарських товаровиробників. Досвід кооперування і корпоратизації США може бути корисним для реструктуризації сільського господарства країн, що проходять етап ринкової трансформації, до яких належить і Україна. У США сільськогосподарська корпорація — це, насамперед, акціонерні товариства, які відповідають за змістом нашим ТОВ. При цьому партнерства як основні форми колективних сільськогосподарських підприємств відіграють в аграрній економіці цієї країни суттєву, постійно зростаючу роль. Таким чином, враховуючи досвід США та інших розвинених країн, можна зробити висновок, що в Україні існують необхідні умови для того, щоб поряд із виробничими сільськогосподарськими кооперативами розвивати корпоративні та партнерські форми господарювання.

На ефективність функціонування корпоративного сектору економіки і корпоративного управління в Україні негативно впливають такі внутрішні фундаментальні чинники: неурегульованість законодавчої та нормативної бази, недостатній розвиток і слабкий

вплив інфраструктури фондового ринку, незавершений процес консолідації акцій і значна розпорошеність акцій серед численних акціонерів, виключно фіскальний характер податкової системи, низький рівень фінансування виробничого сектору економіки, незрілість фондового ринку, низька корпоративна культура.

Висновки. Необхідною умовою успішного розвитку корпоративного управління України має стати комплексність регулювання та стратегічний підхід. Для виходу вітчизняного корпоративного права із кризового стану пропонується провести в Україні комплексну фундаментальну реформу, основним орієнтиром при здійсненні якої має стати законодавство ЄС. Вигідною може стати відмова від побудови органів управління українських товариств за британською концепцією «власника», що передбачає майже повне відсторонення працівників від питань корпоративного управління. Пропонується легітимізувати такий поширений за кордоном інструмент, як договори між акціонерами, за допомогою яких може бути істотно модифікована модель внутрішньокорпоративних відносин, передбачена чинним законодавством.

Список літератури

1. Буряк П. Проблемність трансформаційних процесів у інтегрованих корпоративних структурах підприємства // Регіональна економіка. — 2004. — № 2. — С. 72—78.
2. Москвін С. Індикатори корпоративного управління // Акціонерне товариство. — 2003. — № 4. — С. 24—29.
3. Розенберг Д. М. Бизнес и менеджмент. Терминологический словарь. — М.: ИНФРА-М, 1997. — 538 с.
4. Саблук П. Т. Ефективність корпоративного управління: інституційний аспект // Вісник аграрної науки — 2004. — № 6. — С. 54—56.
5. Савельєва Т.М. Особенности становления и функционирования корпоративных структур в Украине и зарубежом // Прометей: Регион. сб. науч. тр. по экономике. — Донецк: Юго-Восток, 2001. — Вып. 6. — С. 268—274.
6. Юданов Ю. Европейские корпорации в условиях глобализации // МЭМО. — 2001. — № 11. — С. 66—74.

УДК 338.432: 504: 658.261.262

М.А. Брусенко,
здобувач,
ННЦ «Інститут аграрної економіки»

РОЗВИТОК АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ НА ЕТАПІ АДАПТАЦІЇ ДО СУЧАСНИХ ВИМОГ ЕКОЛОГІЗАЦІЇ Й ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ

Із вступом України до Світової організації торгівлі (СОТ) очікується підвищення вимог до конкурентоспроможності вітчизняного аграрного сектору економіки. У такому контексті варто одразу визна-

читися з тим, на яких саме засадах буде підвищуватися рівень конкурентоспроможності цього сектору. Вихідним пунктом при визначенні таких засад може слугувати зміст Марракешської Угоди про створен-

ня СОТ, у перших двох пунктах якої наголошується на: 1) найбільш доцільному використанні світових ресурсів відповідно до цілей сталого розвитку та 2) прагненні сприяти захисту і збереженню навколишнього природного середовища.

Метою статті є дослідження тих особливостей розвитку аграрного сектору економіки України, які виникають на етапі його адаптації до вимог Європейського Союзу (ЄС) та інших чільних міжнародних організацій з екологізації й енергозбереження. На методологічному рівні цю проблему вивчали П.Т. Саблук, О.О. Созінов, Г.М. Підлісецький, Я.К. Білоусько, П.А. Денисенко, В.О. Пабат, Д.Т. Віннічук, Ю.О. Тараріко, Н.В. Зіновчук, Л.Г. Мельник, В.І. Перебийніс та інші вчені. Але, на нашу думку, зміна господарського середовища, яке буде супроводжувати перехід даного сектору на стандарти СОТ, вимагає поглиблення на методичному рівні врахування сили впливу еколого-енергетичних факторів на розвиток галузі.

Одним із головних критеріїв сталості розвитку будь-якої держави завжди був ступінь вирішеності її продовольчої проблеми. Як відомо, статут ФАО ООН зобов'язує своїх членів (Україна з прийняттям Закону № 1334-IV від 25.11.2003 р. приєдналася до ФАО) сприяти зростанню світової економіки та звільненню людства від голоду і забезпечувати: достатній рівень харчування населення; зростання продуктивності виробництва, справедливий розподіл сільськогосподарської продукції і продовольства; поліпшення умов життя сільського населення. І саме тут виникають певні протиріччя, тому що інтенсифікація аграрного сектору в багатьох випадках веде до деструкції довкілля при одночасних перевитратах енергоносіїв. А це не узгоджується з особливим пріоритетом України — гармонійним розвитком людини, економіки і довкілля. Тому дослідження особливостей розвитку цього сектору України в умовах адаптації до вимог екологізації й енергозбереження є актуальним завданням.

Зависловом П.Т. Саблука, сільське господарство — це в основі своїй використання людиною сонячної енергії, яка живить землю, а головним покликанням селянської праці є відтворення життя на землі [1, с. 348]. Тобто роль аграрного сектору не визначається лише його часткою у національному ВВП. Так, Дж. Бернал стверджує, що своїм виживанням перед обличчям стихійних лих і людського варварства цивілізація зобов'язана саме сільському господарству [2, с. 222]. Однак сучасна індустріалізація перетворює його на головного забруднювача довкілля. У США майже 3/5 загального забруднення довкілля зумовлено саме інтенсифікацією аграрного сектору [3, с. 93]. За даними О.О. Созінова, в Україні забруднення довкілля на 35–40 % (земель і водойм — до 50 %) спричинено діяльністю АПК [4, с. 94]. Тому

екологізація АСЕ України повинна розглядатися як невід'ємна складова його інноваційного розвитку.

До речі, за даними вчених, у розвинутих країнах попит на органічне (екологічно) продовольство невинно збільшується (світовий ринок органічних продуктів щорічно зростає на 25 %). На ці продукти прийнято стандарти ЄС (Regulation of the European Economic Community № 2092/91 on Organic Production of Agricultural Products) та США (The United States Organic Foods Production Act of 1990). За оцінками експертів, у перспективі Росія потенційно може поставляти на світовий ринок екологічно безпечної харчової продукції на суму до 100 млрд дол. США щорічно [5]. Тобто технологічне відставання аграрного сектору Росії може бути конвертоване в його конкурентні переваги на світовому ринку продовольства при одночасному суттєвому поліпшенні навколишнього природного середовища держави.

В Україні також спостерігається певний рух у напрямі запровадження органічного землеробства. У 2003 році загальна кількість органічних ферм в Україні досягла 70 одиниць, які обробляли 240 тис. га землі. Середній розмір більшості з них перевищує 3 000 га. Проте рослинництво обмежується переважно виробництвом зерна, головним чином пшениці, яка в основному йде на експорт. Тваринництво поки що практично відсутнє [6]. Тобто даний вид виробництва в аграрному секторі України знаходиться лише на початковій стадії.

Безумовно, подальший розвиток цього вітчизняного сектору Україні може відбуватися тільки відповідно до позиціонування стосовно екологізації (рис.). Міністерство аграрної політики України наказом від 20.08.2003 р. № 280 затвердило Концепцію збалансованого розвитку агроєкосистем в Україні на період до 2025 року. Фундаментом формування вказаних збалансованих агроєкосистем є чинні Закони України про охорону довкілля й про екологічну експертизу, мережу та аудит. У 2007 р. було прийнято Державну цільову екологічну програму проведення моніторингу навколишнього природного середовища та створено Національне агентство екологічних інвестицій. Отже, екологізація вітчизняного аграрного сектору на основі положень міжнародних екологічних декларацій (програм, конвенцій, хартії), до яких приєдналася й Україна, вже стає чільним фактором, який посів провідне місце в Основних засадах державної аграрної політики на період до 2015 року (Закон України № 2982 від 18.10.2005 р.) та Державній цільовій програмі розвитку українського села на період до 2015 року (постанова Кабінету Міністрів України № 1158 від 19.09.2007 р.).

Доречно згадати й положення з Плану дій «Україна — ЄС» (2005 р.), де країні пропонувалося вжити подальших заходів щодо включення питань захисту

Рис. Позиціонування процесу розвитку аграрного сектору економіки України до високих вимог екологізації та енергозбереження

навколишнього природного середовища до політики в галузі сільського господарства, а також забезпечити прогрес у наблизенні до законодавства ЄС, відстеженні харчового ланцюга «від поля — до столу» та загальних вимог до безпеки продуктів харчування (Регламент 178/2002/ЄС).

Останнім часом спостерігається значне посилення уваги до енергетичної складової розвитку вітчизняного аграрного сектору. І це зрозуміло з огляду на констатацію П.Т. Саблуком того факту, що відставання вітчизняної сільськогосподарської техніки від зарубіжних аналогій сягає майже двох поколінь [1, с. 382]. А це, як відомо, веде до значних (3–4 рази) перевитрат енергоносіїв і, як наслідок, до зниження рентабельності аграрного виробництва тощо. Тому в «Основних засадах державної аграрної політики на період до 2015 року» і «Державній цільовій програмі розвитку українського села на період до 2015 року» гостро стоїть питання необхідності переведення аграрного сектору в режим енергозбереження. На це націлює й Енергетична стратегія України на період до 2030 року.

Сільське господарство належить до енергоємних галузей, адже на 1 % приросту його продукції витрати енергоресурсів збільшуються на 2–3 % (а на кожну калорію продовольства витрачається від 1,5 до 4,5 калорій енергії, матеріалізованої у засобах виробництва [7]. Зменшення галузевих витрат енергії до світового рівня вимагає модернізації матеріально-технічної бази аграрного сектору на основі науково-технічних досягнень [8]. Т.Л. Бабинець наводить дані, які свідчать про те, що в Україні на 1 кг сільськогосподарської продукції витрачається 0,89 кг у.п. проти 0,34 кг у.п. для середньоєвропейського рівня; вітчизняному аграрному сектору варто прискореними темпами рухатися до більш високих технологій у землеробстві (мінімальних, нульових), адже нині лише 5–10 % господарств готові адаптуватися до них [9].

Технологічні засади сільськогосподарського виробництва, де достатньо були б узгоджені екологічні й енергетичні складові, є об'єктом дослідження вітчизняних вчених [10–11], які незаперечно довели, що без такої узгодженості масштаб використання агробіологічного потенціалу України не вийде на рівень вимог високих міжнародних стандартів і систем. За даними Є.В. Милованова, такої узгодженості досягнуто в Тунісі (на основі Базових Стандартів IFOAM, органічних Стандартів ЄС і Codex Organik Guidelines) при підтримці з боку держави (яка дуже близька до тих податкових пільг, які в Україні за чинним Законом «Про інноваційну діяльність» можуть бути надані з метою реалізації інноваційних проєктів) [12]. Досвід органічного землеробства, що накопичується у світі, дає підстави для оптимістичного очікування позитивних зрушень в аграрному секторі за сценарієм «екологізація—енергозбереження».

На думку С.І. Соколенка, процес глобалізації у ХХІ ст. зумовлює суттєві зміни в розподілі відповідальності суб'єктів за розвиток власних країн, прикладом якого є програма PPP (Public-Private Partnership, ОЕСР і ООН) [13, с. 34]. З інформації, яка міститься на рисунку, бачимо, що сфера екологізації економіки знаходиться під постійним моніторингом світової спільноти. Починаючи від Декларації про забруднення довкілля (Сан-Паулу, 1976 р.) та прийнятої у 1982 р. Всесвітньої хартії природи (ООН) і до Картахенського протоколу про біобезпеку (2001 р.) механізми захисту довкілля постійно диверсифікуються і вдосконалюються. Звичайно, для окремого підприємця (і навіть для їх асоціацій) здійснювати координацію своїх програм і проєктів із розгалуженою системою екологічних стандартів (навіть серії ISO 14000, які в Україні вже діють як ДСТУ) стає складно й витратно. Саме тут і потрібне взаєморозуміння між підприємцями й державою щодо їхніх спільних інтересів за принципом програми Public-Private Partnership.

Приблизно такі самі мотиви партнерства підприємців і держави виникають через складність та витратність координації підприємницької діяльності із системою енергетичних програм і стандартів енергозбереження. Варто також наголосити, що Європейська енергетична хартія має на меті забезпечення (на економічно прийнятній основі) у максимальному ступені ефективності розподілу й використання енергії з тим, щоб підвищувати рівень безпеки і мінімізувати проблеми навколишнього середовища. Прийнята у 2006 р. Європейська стратегія сталої, конкурентоспроможної і безпечної енергетики робить акцент на ефективному інвестуванні, яке буде спрямоване на зниження втрат енергії з підвищенням життєвого рівня (відповідальніше економічне і раціональне використання енергії). Тобто нині світова динаміка (за Дж. Форрестером) веде цивілізацію шляхом гармонізації її продовольчого, природно-екологічного та енергетичного потенціалів [14].

Висновок. Вхідження України до СОТ суттєво активізує потребу в системності перетворень її аграрного сектору економіки відповідно до стандартів екологізації та енергозбереження, які діють у розвинутих країнах світу та провідних міжнародних організаціях. Для цього необхідно послідовно здійснити таке:

по-перше, поглибити наукові дослідження у частині трансформування традиційних вітчизняних ресурсів (інтелектуальних, трудових, матеріальних) до стану відповідності високим стандартам екологізації й енергозбереження;

по-друге, визначити практичні кроки (заходи) щодо реальної адаптації аграрного сектору економіки України до гармонізованих між собою стандартів продовольчої безпеки держави та екологізації й енергозбереження на рівні галузевих підприємств.

Список літератури

1. Саблук П.Т. Развитие земельных отношений в Украине. — К.: ННЦ ІАЕ, 2006. — 396 с.
2. Бернал Дж. Возникновение жизни / Пер. с англ. — М.: Мир, 1969. — 391 с.
3. Маклярский Б.М. Экологический бумеранг: классовые аспекты проблемы охраны окружающей среды. — М.: Междунар. отношения, 1980. — 232 с.
4. Созинов А.А. Принципы развития агросферы Украины в XXI столетии // Сб. науч. труд. Института земледелия УААН. Вып. 4. — К., 1999. — С. 91—96.
5. Монастырский О.А., Солостий А.В. Биологическая защита растений и система органического земледелия в России // www.agroxxi.ru/docs/01062004/01062004017.htm
6. Развитие органического агропроизводства в Украине // www.minagro.gov.ua/page/?5522.
7. Энергетическая эффективность сельскохозяйственного производства // www.sbersvet.ru/ru/manufacture/agriculture/www.inka.ua.
8. Формування і реалізація державної політики розвитку матеріально-технічної бази АПК в Україні: Матер. до П'ятих річних зборів Всеукраїнського конгресу вчених економістів-аграрників. — К.: ІАЕ УААН, 2003. — 82 с.
9. Бабинець Т.Л. Доцільність використання ресурсоощадних технологій в Україні // Агроінком. — 2007. — № 11—12. — С. 31—37.
10. Тараріко Ю.О. Розробка ґрунтозахисних ресурсо- та енергозберігаючих систем ведення сільськогосподарського виробництва з використанням комп'ютерного програмного комплексу. — К.: Нора-Друк, 2002. — 122 с.
11. Пабат В.О., Віннічук Д.Т., Тараріко Ю.О. Агробіологічний потенціал в Україні та шляхи його використання // Економіка АПК. — 2005. — № 6. — С. 31—40.
12. Милованов Є.В. Особливості розвитку органічних продуктів у Тунісі // Агроінком. — 2007. — № 11—12. — С. 15—20.
13. Соколенко С.И. Производственные системы глобализации: Сети. Альянсы. Партнерства. Кластеры: Укр. контекст. — К.: Логос, 2002. — 645 с.
14. Форрестер Дж. Мировая динамика / Пер. с англ. — М.: Наука, 1978. — 167 с.

УДК 330.341.1

Є.А. Бузовський,

к. е. н., професор,

О.Д. Витвицька,

к. е. н., доцент,

В.А. Скрипниченко,

к. е. н.,

Національний аграрний університет

ІННОВАЦІЇ ЕНЕРГЕТИКИ: НЕТРАДИЦІЙНІ Й ПОНОВЛЮВАЛЬНІ ДЖЕРЕЛА ЕНЕРГІЇ

В умовах постійного підвищення цін на нафтопродукти зростає роль поновлювальних джерел енергії, що існують або періодично з'являються в навколишньому середовищі у вигляді енергетичних потоків Сонця, вітру, тепла Землі, морів, океанів, річок, біомаси, які можуть бути перетворені в корисну роботу. Нині вчені, технологи, винахідники наполегливо працюють над проблемами використання нетрадиційних джерел енергії, заміни нафтопродуктів на біо- та інші види палива.

Залежно від кліматичних та економічних умов кожна країна планує розв'язання проблеми забезпеченості енергоносіями власними шляхами. У Данії, Польщі, Швеції в котельнях аграрних товаровиробників замість мазуту спалюють пресовану, або брикетовану солому. Зокрема, в Данії майже 35 % потреб сільськогосподарських споживачів у теплі забезпечується за рахунок котлів, що працюють на соломі та відходах рослинництва. У країнах півдня — Китаї, Індії — побудовано кілька мільйонів дрібних біогазових установок для виробництва біогазу. В

Сполучених Штатах Америки, починаючи з 2010 року, передбачається обов'язково додавати до автомобільного бензину домішки етилового спирту. У Німеччині та Чехії постійно збільшується виробництво органічного заміниacza дизпалива, що виробляється з ріпакової олії. У Бразилії вже понад чверть століття половина автотракторного парку працює на технічному спирті, що виготовляється з відходів виробництва цукру.

Деякі з перспективних розробок запроваджуються і в нашій країні. Вже найближчим часом в Україні за участю датських фірм планується розпочати виробництво котлів різної потужності, що працюють від спалювання соломи, придатних для обігріву як окремих сільських будинків, так і великих виробничих комплексів. Перший з таких котлів, який вже третій рік експлуатується в агрофірмі «Дім» у селі Дрозди Білоцерківського району Київської області, має потужність 1000 кіловат і опалює весь центр села — контору, сільраду, дитячий садок, триповерхові будинки загальним об'ємом приміщень — 30 тис. м³.